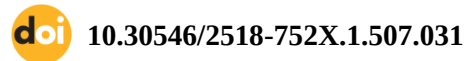

Emiliya Əliyeva
Azərbaycan Universiteti

KRİSTİN BRUK ROUZUN "MƏHƏBBƏTİN DİLLƏRİ" ROMANINDA MÜHARİBƏDƏN SONRAKİ LONDON İNTELLEKTUAL MÜHİTİNDƏ KİMLİK AXTARIŞI PROBLEMI

Açar sözlər: Kristin Brooke-Rose, müharibədən sonrakı dövr, realizm, roman, diskurs

Key words: Christine Brooke-Rose, post-war, realism, novel, discourse.

Ключевые слов: Кристин Брук-Роуз, послевоенное время, реализм, роман, дискурс

Təqlid uşaqlıqdan bütün insanlara xasdır... (onlar) təqlidə daha qabildirlər və ilk bilikləri də məhz onun sayəsində əldə edirlər.

Aristotel, Poetika

GİRİŞ

Bədii yaradıcılıq istiqaməti kimi realizm Aristotelin təqlid konsepsiyasından doğularaq tarix boyu ədəbiyyatın ən sadıq yol yoldaşı olmuş, müxtəlif dövrlərdə fərqli cərəyanların xüsusiyyətləri sırasında yer almış, daha da irəli gedərək, zaman-zaman sükanı əlinə almağa belə nail olmuşdur. XIX əsrin sonunda alman əsilli sahibkar, həvəskar arxeoloq Henrix Şlimanın tədqiqat komandasının antik ədəbi mətnlərindən çıxış edərək aşkara çıxardığı qədim Troya şəhəri dünya ictimaiyyətinə sübut etdi ki, ədəbiyyatın körpə, beşiyindəki, illərlə mif, uydurma zənn etdiyimiz təzahürü belə, sən demə elə gerçəyin özü imiş! Ulu Homer özünün möhtəşəm "İliada" və "Odisseyə"sini uydurmamış, eposlarının mayasını realıqdan götürmüş, qədim Yunanıstanın gerçəkliklərini bəşəriyyətə obrazlı, özünəməxsus şəkildə bu iki ədəbi-bədii abidə sayəsində miras qoyub getmişdir.

Beləliklə sivilizasiyamızın tarixi qədər yaşı olan realizm ədəbiyyatşünaslığın diqqətindən kənarda qala bilməmiş, əsərlərin qanına hopmuş yaradıcılıq istiqaməti kimi tədqiqatlara cəlb olunmuş, məhz bu uzun tarixi inkişaf yolu ilə bağlı olaraq realizmə verilən saysız təriflər, izahatlar meydana gəlmişdir. Lakin yaradıcılıq metodu kimi realizmə verilmiş "ən geniş yayılmış tərifdə deyilir ki, bu metodun müddəalarından çıxış edən ədəbiyyat və mədəniyyətin əsas vəzifəsi həyatı onun hadisələrinə uyğun obrazlar vasitəsilə təsvir etməkdir" [1, s. 111].

Dünya ədəbiyyatında realizmə estetik cərəyan kimi nəzər salsaq, ədəbi termin kimi XIX əsrdə Fransada yarandığı, O.Balzak, Q.Flober, G.Mopassan, M.Y.Dostoyevski, P.Neruda, M.F.Axundov, C.Məmmədquluzadə kimi yazıçıların adıçəkilən cərəyanın müxtəlif coğrafiyalarda görkəmli nümayəndələrinin olduğu aydın olur. Lakin nəzərləri Avropanın şimalına, Britaniya adalarına çevirsək, realizm cərəyanının XIX əsr Viktoriya dövrü ilə əlaqəli olduğunu, Ç.Dikens,

V.M.Tekkerey, Bronte bacıları, G.Eliot və b. yazıçılarla təmsil olunduğunu görürük. Daha detallı araşdırsaq, bu dövrdə tənqidi üslubda (Tənqidi realizm) baş qaldıran realizmin aparıcı bədii yaradıcılıq forması kimi, onun macəra (R.L.Stiven-son), dedektiv (A.K.Doyle), imperialist (R.Kiplinq), sosial (T.Hardi) məzmunlu növlərinin meydana gəlməsinin şahidi olmaqla bərabər, əsrin sonlarına yaxın isə naturalizm işığında özünün ən təbii, çılpaq formasında əmin addımlarla yoluna davam etdiyini görürük.

XIX əsrin sonu realizm ədəbi cərəyan kimi bir əsrə yaxın mərkəzində dayandığı səhnəni modernizmə təhvil versə də, lakin onu hələ də pərdənin arxasında, mədəniyyətin, incəsənətin qanında hiss edirik. Belə ki, hər nə qədər özündən əvvəlki ədəbi cərəyanları inkarı mövqedən çıxış etsə də, Modernizmin özü də həmin o reallığa “ irrasional, yarışüurlu, anti-sentimental yaxud da yüksək individualist baxış bucağından” baxmağa şərait yaradan innovativ texnikanı təqdim edirdi”.

“ The Modernist writers reacted against realism in fiction and the remains of Romantic sentimentalism in poetry by introducing technical innovations that could be used to look at reality from the point of view of the irrational, the subconscious, the anti-sentimental, or the highly individualistic” [2].

Tədqiqata cəlb edilmiş müharibə sonrası (post-war) Britaniya ədəbiyyatı Viktoriya dövrünün ənələri, ədəbi-estetik xüsusiyyətləri ilə sıx bağlıdır. Bəs bu dövrün Britaniya reallıqları nə idi?

II Dünya Müharibəsindən sonrakı (post-war) Britaniya ədəbiyyatı Avropa ədəbiyyatının tərkib hissəsi kimi. Xüsusiyyətləri. Kristin Bruk Rouz dövrünün Avropa reallıqları. Müharibə gerçəyi.

Müasir dövrümüzə elə də uzaq olmayan ötən XX əsr minillərlə yaşı olan sivilizasiyamızı elmi texniki tərəqqi, ixtiralar (avtomobil, radio, televiziya) fonunda mehriban qarşılasa da iki dünya müharibəsi, böyük iqtisadi böhran, diktatura idarə üsulu, faşizm, totalitarizm, nüvə silahının meydana gəlməsi, yeni tipli müstəmləkəçi dövlətlərin yaranması (SSRİ), soyuq savaş və b. bu kimi əsaslı hadisələrlə tarixinin, bəlkə də, ən ağır mərhələsindən keçirdi. Müharibə isə bunların ən dəhşətli, gətirdiyi fəlakət, səfalət, əziyyətlərlə, sözün əsl mənasında, dünyanın altını üstünə gətirmiş, bəşər tarixini siyasi, iqtisadi, ictimai, mədəni müstəvidəki hərəkət istiqamətini dəyişməyə məcbur etmişdir.

Fəlakətin episentrindəki, dünyası başına yıxılmış Avropa insanı bu xaoslu durumu görməyə, anlamağa, dərk etməyə cəhd etdi, onu yeni təsvir, ifadə vasitələri ilə izahına çalışdı. Artıq “mədəniyyətin qürubu” nu izləyən ziyalı insan əlində olan-qalanını yenə mədəniyyətə, o cümlədən ədəbiyyata, bədii yaradıcılığa sublim etməli, gələcək nəsillərə nələrsə miras qoymalı idi.

Müharibədən sonra (post-war) Avropa ədəbiyyatının təmsilçiləri olan Britaniyalı müəlliflərin qələmindən çıxan roman, dram eləcə də poeziyada əks olunana ənənələr əsrin birinci yarısında meydanı ələ keçirmiş modernizm, ondan da əvvələ aid Viktoriya dövrünün ədəbi-bədii prinsiplərindən çıxış edirdi. Dövrün aparıcı nümayəndələrinin bir qismi (Kinqsley Emis, Con Vein, Kolin Vilson, Con Breyn, Deyvid Storey, Alan Sillitou, V. Kuper, Sten Barstou, Ayris Mördok) həmin prinsiplərə əsaslanaraq yeni əsərlər ərsəyə gətirmiş, digərləri isə bu ənənələrdən uzaqlaşaraq fərqli istiqamətlərə meyl etmişlər (The Angry Young Men). Dövrün estetik fikrinə təsir edən ən böyük tarixi faktorlardan biri də Britaniya imperiyasının

dünyada dominat nüfuzunun zəifləməsi, İngiltərənin əvvəlki qüdrətini itirməsi oldu. Gündən-günə qüvvətlənən işçi təşkilatlarının səsi yüksəlir, qadınların kişilərlə bərabər hüquqları, həmçinin sosial qanunlara, əhalinin rifahına xüsusi diqqət yetirilməsi tələb olunurdu. Bütün bu tarixi hadisələr incəsənətdə, ədəbiyyatda öz əksini tapmaya bilməzdi.

Beləliklə, meyl etdiyi istiqamətə baxmayaraq, II Dünya Müharibəsindən sonrakı dövr Britaniya ədəbiyyatının nümayəndələrinin yazdığı realist əsərlərin ümumi ortaq cəhəti tarixin izləri, travmaları idi. Bu əsərlərdə yeni yaranmaqda olan demoktarik, mütərəqqi cəmiyyət, ölkənin iqtisadi sahədəki mövcud durumu, qadın problemi, sosial reformasiya nəticəsində formalaşan insan psixikası, sosial siniflər, onların intellektual, emosional, məişət durumunun təsviri, müharibə sonrası ölkəyə axın edən miqrantlar və s. mövzular təsvir olunurdu.

Müharibə sonrası bütün Avropa ədəbiyyatında təzahür edən tendensiyalar bu tədqiqat işində oxucuya təqdim olunan britaniyalı yazıçı, tənqidçi, tədqiqatçı-nəzəriyyəçi Kristin Bruk Rouzun yaradıcılığına da özünəməxsus formada proyeksiya olunmuşdur. 1923-cü ildə İsveçrədə doğulan qadın yazıçı tarixi həqiqətlərin məcrasını dəyişən II Dünya Müharibəsinin şahidi və hətta şəxsən iştirakçısı olmuşdur. Belə ki, ata-anası boşananadan sonra, Bruk Rouz uşaqlıq və yeniyetməlik illərini Almaniya, anasının valideynlərinin himayəsində keçirir, daha sonra təhsili ilə bağlı İngiltərəyə köçən (1936) Kristin almanca da ingilis dili kimi mükəmməl bilirdi. Müharibənin soyuq rüzgarları artıq Avropanın şimalına da gəlib çatmışdı. Britaniya savaşı kənardan izləməyib, müttəfiqləri ilə birgə düşməyə müqavimət göstərməyə başladı. Elə bu məqsədlə hökumətin yaratdığı Vətəndaş Təhlükəsizliyi xüsusi xidmət orqanının tabeliyində 1939-cu ildə təsis edilən, nasistlərə qarşı qadınlardan ibarət Women's Auxiliary Air Force (WAAF) təşkilatına nümayəndələr cəlb edilirdi. Nümayəndələrin məxfi seçiminə ingilis yazıçısı və fiziki Çarlz Persi Snov (1905-1980) məsul idi. Təşkilatın missiyaları sırasında almanların telefon və teleqraf danışıqlarının deşifrə olunması kimi kommunikasiya savaşının aparılması da xüsusi yer alırdı. Elə bu məqamda ingiliscə, almanca, fransızca bilən, iti zəkali gənc Kristin Çarlzın diqqətini cəlb etmişdir, qız dərhal gizli təşkilata cəlb olunur.

1941-ci ildə almanlar irəliləməkdə idi, buna görə təşkilat həmişəkindən daha gərgin iş rejiminə keçir. Enigma maşınları vasitəsilə şifrələnən düşmən mesajlarının deşifrə olunması getdikcə daha da qəlizləşirdi, işçilər bir kodun, simvolun üzərində saatlarla düşünməli olurdular, zaman isə onların əleyhinə işləyirdi. 1920-ci ildə ixtira edilmiş Enigma maşınları əvvəlcə diplomatiya və kommersiya məqsədləri üçün istifadə edilsə də, 1940-cı ildə etibarən hərbi rabitə sahəsinə xidmət etməyə başladı. Qurğu gündən-günə təkmilləşdirilir, konstruksiyasına yeni detallar əlavə edilir, yeni simvollarla istifadə olunurdu. Faşistlər mesajlarını iki dəfə şifrələyirdilər, açıldıqdan sonra belə qüsurlu qramatika, korlanmış sözlərlə qarşı-qarşıya qalan təşkilat üzvləri, demək olar ki, mümkünsüzün öhdəsindən gəlirdilər.

Kristin elə bu illərdə dillə "fiziki savaş"a başlayır və belə hesab edirdi ki, rəqibi hər nə qədər qəliz, güclü olur olsun, qalib gəlməlidir. illərin təcrübəsi onu bu sahədə ixtisaslaşdırır; dilin istifadəsi artıq mexanikləşir, gənc qadın oxuduğu mətnin mənasını avtomatik şəkildə anlayır, yazını, simvolları fiziki obyektlər olaraq

görürdü. Yazıya, təhkiyəyə məhz bu şəkildə yanaşma qabiliyyəti gələcək yazıçını öz müasirlərindən fəqləndirəcəkdi.

Müharibəyə düşmənin mövqeyindən yanaşmaq, şahidlik etmək, Kristinə reallığa fərqli, qeyri-ənənəvi baxış bucağından qiymət vermək qabiliyyətini verdi. Məhz reallığa müxtəlif prizmadan yanaşmaq istedadı, eləcə də bədii əsərlərinin təhkiyə üsulu Kristin Bruk Rouz romanlarını 3 mərhələdə təsnif etməyə zəmin yaradır;

1. Əsasən avtobioqrafik xarakterli ilkin realizm mərhələsi,
2. Realizmdən uzaqlaşdığı eksperimental mərhələ,
3. “Kommunikasiya haqqında kvartet”i.

Kristin Bruk Rouz yaradıcılığının realizm mərhələsi. “Məhəbbətin dilləri” romanı.

Yaradıcılığının birinci- realizm mərhələsində Bruk Rouz 4: “Məhəbbətin dilləri” (The Languages of Love, 1957), “Çinar ağacı” (The Sycamore Tree, 1958), “Əziz yalan” (The Dear Deceit, 1960), “Vasitəçilər: Satira” (The Middlemen: A Satire, 1961) romanlarını yazır. Bu əsərlər avtobioqrafik xarakterli olub özlərində yazıçının şəxsi həyatı, gördüyü, bildiyi reallıqlardan irəli gələn səhnələri, obrazları, süjetləri ehtiva etsə də, müharibə sonrası London ictimai mühitini təsvir edir. Dövrünün nəsr yazarlarının təhkiyə tərzindən bir o qədər də fərqlənməyən bu romanlarda Bruk Rouzun ənənəvi roman prinsiplərindən çıxış etdiyini görürük. Yazıçının tənqidçisi Sarah Birç təkcə fəlsəfi və estetik yönü ilə deyil, axıcılıq və canlı təhkiyə üsulunda nəql olunan intellektual mövzuları özündə ehtiva edən yazı tərzilə Kristin Bruk Rouzun erkən romanlarını Ayris Mördokun yaradıcılığı ilə müqayisə edir.

Kristin Bruk Rouz bədii yaradıcılığa poeziya kitabı ilə başlasa da, tezliklə qələmini nəsr istiqamətində sınaşmış, daha çox romanları ilə tanınmışdır. 1949-cu ildə artıq müharibənin gərginliyini geridə buraxan Kristin kollecdən ingilis dili və filologiya ixtisası üzrə bitirir. 1954-cü ildə isə Orta Dövr fransız və ingilis ədəbiyyatı ilə bağlı tədqiqat işini müdafiə edib elmi dərəcə alır. Bir müddət jurnalist kimi çalışmış Kristinin tənqidçi kimi formalaşmağına zəmin yaratmaqla yazı təcrübəsini daha da zənginləşdirir. Beləliklə, o, 1957-ci ildə İngiltərədə nəşr etdirdiyi ilk romanı “Məhəbbətin dilləri” oxucuların ixtiyarına verilir. Realist üslubda yazılmış əsər sırf Londonun intellektual, akademik səviyyədə təzahür edən sosial, psixoloji durumunu təmsil edən obrazlarla dövrün ziyalı təbəqəsinin reallıqlarını təsvir edir. Maraqlı süjet, istinad edilən akademik biliklər, katolik məzhəbinə dair mövzular, insan psixologiyasına yaxından işıq tutulması, qadın problemi, qadın- kişi münasibətlərinin təsviri romanın oxucular tərəfindən maraqla qarşılanmasına səbəb oldu.

“Məhəbbətin dilləri” romanı bizə iki gənc qadının hekayəsini ehtiva edir. Bu qadınlardan bir, əsərin protaqonisti Culiya Qrampion, digəri isə onun rəfiqəsi Gorgina Raymondudur. Yuxarıda da qeyd olunduğu kimi, bu roman özündə avtobioqrafik elementlər daşıyır, belə ki, Culiya yazıçının özü kimi filoloqdur. O, Orta Dövr Britaniya ədəbiyyatından müdafiə etdiyi tədqiqat işindən elmi dərəcəsini yenicə almışdır və gələcək karyerası barədə qərar verməlidir; ya universitetdə qalıb tədqiqat aparmalı, mühazirələr oxuyaraq akademik fəaliyyətlə məşğul olmalı, ya da rəfiqəsinin tövsiyəsi üzrə jurnalist kimi fəaliyyət göstərməli, tanınmış qadın romançı kimi ad çıxarmalıdır. Bir digər dilemma isə onun şəxsi həyatı ilə bağlı etməli olduğu seçimlə əlaqəlidir. Belə ki, Culiya Paul Brodrik adlı özü kimi tədqiq-

qatla məşğul olan Paul Brodriki sevir və hissləri qarşılıqlıdır. Onlar nişanlansalar da münasibətlərinin aqibəti məlum deyil. Səbəb müharibə dövründə Culiyanın qısamüddətli evlilik həyatının olmasıdır, çünki Paul katolik məzhəbinin qatı tərəfdarıdır, və qadının keçmişinin məzhəbin müddəalarına zidd olması ucbatından Culiya ilə evlənməsi qəbuledilməzdir. Onlar bir-birilərini sevsələr də, sahib olduqları əxlaqi və mənəvi dəyərlər onların bir arada olmağına maneə yaradır.

Münasibətləri dalana çıxan Culiya Paulu arzu etsə də, evli professor həmkarı Bernard Rives ilə yaxınlaşır. Bernardın onun üçün doğru seçim olmadığını əvvəldən bilən Culiya həmkarının təklifinə Paulla olan münasibətindəki uğursuzluqdan bezara gəldiyindən, həm də özünün fiziki tələblərindən dolayı razılıq verir. Xarici görünüşcə Bernard kobud və qadının ruhunun tələblərindən, ehtiyaclarından anlamayan, vulqar bir xarakterə malik olsa da Culiyanı cəlb edirdi. Məhəbbət münasibətlərindəki bu dəyişiklik qadının qələminə də siraət edir. Bernardla münasibət saxlayandan sonra Culiya artıq jurnallarda icmallar (Review) əvəzinə pul qazanmaq məqsədilə esselər yazmağa başlayır. Orta Dövrə zina mövzusunda yazılan bu esseləri toplu halında Bernard çap etdidir. Ümumiyyətlə yazıçı roman qəhrəmanların ruhi, psixi dinamikaları ilə yanaşı, intellektual, elmi mövzuları da obrazların dioloqları vasitəsilə oxucusunun diqqətinə çatdırır. Bununla da bədii, elmi və emosional fonda inkişaf edən süjet xətti ilə Bruk Rouz romanının adındakı müəmmarı oxuculara açır. Məhəbbət bu və ya digər şəkildə ifadə olunur, bizlə danışır, istər çarəsiz sükutla, istər intellektin dili ilə, poeziyanın, kommersiyanın dili ilə danışır. İlahi eşqin, fiziki arzuların, ciddiyyətin, əxlaqsızlığın özünəməxsus deyəmi vardır. Məsələn, ilahi eşqin dilində danışan Paulun qeyd şərtsiz qəbul etdiyi həqiqətlərə filologiyanın dilində danışan Culiyanın şübhə ilə yanaşması əslində onların həqiqətlərə müxtəlif tərəfdən baxmaqları, müxtəlif dilləri danışmaqları demək idi. "Religion isn't something one needs... nor is love. They simply are", but he gives up trying to make her understand, because they don't talk the same language [3, s. 43]. – "Din ehtiyacdan doğmayıb...eləcə də eşq. Onlar sadəcə mövcuddur" lakin o (Paul) Culiyaya izah etməyə çalışmaqdan imtina edir, çünki onlar eyni dildə danışmırdılar" (E.Ə).

Culiya Paulu öz məzhəbindən döndərmək cəhdi də uğursuzluqla nəticələnir. Paul hər nə qədər mühafizəkar həyat tərzinə sahib olsa da Culiya üçün həyatı harmoniyanın, həqiqətin, ciddiyyətin və intellektin simvolu idi.

Romanda öz kimliyini axtaran, özünü dərk etməyə çalışan bir qadının süjet boyunca dəyişilməsi, mənəvi-ruhi kəşfləri, daxili harmoniyaya nail olmasını izləmək üçün onun Bernard ilə dioloqlarına nəzər salmaq kifayətdir. Münasibətlərinin əvvəlində Bernard onun filologiya sahəsində çalışmaq üçün kifayət qədər bacarığının olmadığını bildirir, Culiya isə onu qeyri-ciddilikdə məzəmmət edirdi. Yazıçı Bernard obrazına romanın alleqorik, satirik xüsusiyyətlərini "həvalə etmişdi". O söz oyunu, məcazlar kimi dil vahidlərinin köməyiylə diskursiv keçidlər edir, emosiyalarını açıq-aşkar ifadə etməkdən hər dəfə boyun qaçırdı. Çünki Bernard Culiyaya qarşı olan hisslərini səmimi etiraf etməkdən çəkinməsəydi, qadın inandığı dəyərlərindən uzaqlaşsa, şəxsiyyət axtarışında yalnız yolda irəliləyə bilərdi. Ümumiyyətlə Bernardın hər dəfə onunla söhbətdə vəziyyətdən çıxmaq, sualdan yayınmaq üçün istifadə etdiyi epiqramlar, söz oyunu (pun), sitatlar, yersiz hekayələr

Culiyanı yorurdu, vaxtı ilə həyatının parçası olan konseptlər- anlayışlar fərqli diskurslarla artıq əhəmiyyətini itirməyə başlayırdı.

“You can skit over anything, can’t you?”

His eyes flickered as he looked at her, and she knew he was searching his mind for a joke” [3, s. 146].

“Sən istənilən mövzunu parodiya edə bilərsən, elə deyilmi?”

O Culiya baxan kimi gözləri od tutub qamaşdı, lakin o (Culiya) bilirdi ki Bernardın beyni əslində cavab olaraq zarafat axtarmaqla məşğuldur”.

Bu minvalla Culiya dil səviyyəsində reallıqların, dəyərlərin necə də aşındığını izləyirdi. Bernardın xüsusi istedad hesab etdiyi dildən bu şəkildə istifadə, kilsənin dilinə zidd idi, dini baxımdan etik deyildi, qəbuledilməz hesab olunurdu.

“Məhəbbətin dilləri” romanı Londonun intellektual mühitinin satirik təsvirini verir, belə ki, yazıçı cəmiyyətin universitet, mətbuat, jurnalistika sahəsində fəaliyyət göstərən insanlarını satirik dillə danışdırırdı, onları dolayısı ilə tənqid edir hətta öz səsləri ilə gülürdü. Romanın ana xəttini Culiya Qrampionun hekayəsi təşkil etsə də, digər qadın qəhrəman Gorgina Raymondun xaraktercə daha hərkətli və cəsarətli olması romanın ümumi süjetinə dramatik və ekzotik çalar qatır. Gorgina jurnalistdir, Tokyodan yenicə qayıtmışdır, o moda sahəsi ilə maraqlanır.

Ümumiyyətlə, Bruk Rouz romanlarında tez-tez rastlaşdığımız əcnəbi obrazlardan “Məhəbbətin dilləri”ndə də birini görürük. Bu Şərqi Afrikalı şair Hüseyn Abdullahidir, o, Paulu afrikan dilləri ilə bağlı tədqiqat işi üçün linqvistik faktlar və məlumatlarla təmin etmək məqsədilə Londona gəlmişdir. Hüseynlə Gorgina bir-birini çılğın məhəbbətlə sevir, lakin Hüseyn atasının təkidi ilə gəmi ilə öz ölkəsinə qayıtmalı olur. Birinci cəhddə uğursuz olan evə dönüş səfəri yalnız ikinci dəfəsində, atasının şiddətli təhdidi nəticəsində baş tutur. Bu zaman Hüseynin onun yanında olan, iztirablarına şahid Culiya deyir: “I have waited for my boat for five weeks. And every day of those five weeks has been a knife slowly twisting in a wound” [3, s. 205]. “Mən gəmini beş həftədir ki gözləyirəm. Və bu beş həftənin hər günü yaranı aramla oyan bir bıçaq kimidir.” (E Θ). Onun dürüst, həqiqi etirafı, əzablarını birbaşa istifadə etdiyi dil forması Culiyanı fədakarlığın, eləcə də dilin metaforik deyil, çılpaq, “sümüklü” təzahürünün canlılığını, aliliyini dərk etməsinə vəsilə olur. Məhəbbətsahəsində məğlubiyyətini cəsarətlə qəbul edən Hüseyni görəndə Culiya sanki eyforiya yaşayır, onu düşündürən bütün suallara cavab tapır, həqiqət aşkara çıxır, süjetdə düynələr açılır. Yolunun başlanğıcında anlamadığı bütün dilləri artıq yaxşı başa düşür, həqiqətə çatan protaqonist həyatının qərarını verir, mənəvi və sosial sferada, sözün əsl mənasında, özünü tapır. Qadın cismani sevgidən imtina edir, Paulla da Bernardla da yollarını ayırır, katolikliyi seçir.

Hüseynin vətəninə dönməyi ilə Paulun da tezliklə onun arxasınca gedəcəyindən xəbər tutan Culiya onu sonuncu dəfə öpüb həmişəlik vidalaşır. Bernardla da görüşüb sağollaşır. Axırncı görüşdə Culiya ona əslində, Paul, Hüseyn və Gorgina sayəsində ali həqiqətə çatdığını, özünü sevməkdən imtina edib daha ali eşqə çatmağın nə demək olduğunu artıq anladığını deyir. Reallıq, dəyər, həyat dilə çevrilməsi, ifadə olunduğu diskursdakı formasından çox daha yüksəkdə, ülvidir. Beləcə Bernardla da ayrılan Culiya evlənmək fikrini birdəfəlik ağılından çıxarır, artıq onun üçün bir ali məhəbbət vardır – ilahi eşq.

Qəhrəmanımız şəxsi həyatı ilə bərabər kariyerasında da özünün çatışmazlıqlarını və istedadını qəbul edərək, qərar qəbul edə bilir. "Selfish people can't be truly creative either in art or in living" [3, s. 239]. – "Xudbin insanlar nə yaradıcılıqda nə də həyatda həqiqətən yaradıcı ola bilmirlər." (E Ə). Bununla da vaxtilə sıxıcı, cansız hesab etdiyi akademik sahəni, filologiyani seçib universitetdə işləməyə başlayır, mənfəətini güdməkdən, özünü sevməkdən imtina edib sözü sevməyi seçir (philo-logy).

NƏTİCƏ

Beləliklə də, Kristin Bruk Rouz yaradıcılığının əsas istiqamətini müəyyən etməkdə müstəsna mövqeyi olan "Məhəbbətin dilləri" romanının təhlili əsasında işıq tutmağa cəhd etdiyimiz müharibə sonrası Britaniya cəmiyyətində kimlik, dəyər probleminə yazıçının mövqeyini aşkar görmüş oluruq. Hələ illər əvvəl 1938-ci ildə Z.Freyd öz essəsinə yazdığı ön sözdə Avropa ölkələrinin o dövrdəki dövlət quruluşu, idarə üsulu, həyat həqiqətlərini müşahidə edib, bu xalqların sürətlə yol aldığı istiqaməti sezib yazmışdı: "... necə acınacaqlı olsa da, indiyədək azad düşüncə, tərəqqi və həqiqəti dərk etməyin bəzişmaz düşməni olan kilsə bu gün mədəniyyətin son sığınacaq yeri olmuşdur" [3, s.90]. Mütərəqqi ideyalara əsaslanmayaraq, şiddəti, müharibəni, zorakılığı seçərək, insanların ən uzaq keçmişindəki bar-barlığa gəlib çıxdığı cəmiyyətin yaxşıya doğru getmədiyini, dəyərlərin itdiyi, həqiqətin şübhə altına alındığını illər əvvəl görən psixanalitik alim II Dünya Müharibəsindən sonra yeni sığınacaq, gerçəklik axtaracaq olan Avropa insanına bir açıq qapı, ipucu qoyub getmişdir. Təhlilə cəlb olunmuş Kristin Bruk Rouzun "Məhəbbətin dilləri" romanında protoqonist Culiya da axtarışlarının sonunda bu qapıdan içəri daxil olur, fiziki məhəbbət münasibətlərindən könüllü şəkildə imtina edərək kilsəni, katolik məzhəbinin tələblərinə uyğun yaşamağı seçir. Culiya kimlik problemi istiqamətində baş vurduğu yolda onunla paralel şəkildə danışan intellektual, psixoloji və linqvistik diskurslardakı dilemmaların həllini dində, ruhani eşqdə görüb əbədi harmoniyanı tapır.

Ədəbiyyat:

1. Quliyev Q. H. Ədəbi Cərəyanlar və istiqamətlər. Bakı: "OL" NPKT, 2019.
2. <https://davuniversity.org/images/files/studymaterial/PostWar%20English%20Literature%201945-1990.pdf>
3. Christine B. R. The Languages of Love, London: Secker and Warburg, 1957.
4. Froyd Z. Musa və təkallahlılıq. Bakı: Qanun, 2016.
5. Quliyev Q. H. XX əsr ədəbiyyatşünaslıq konsepsiyaları. Bakı: "BƏXTİYAR-4", 2012.
6. Birch S. Christine Brook-Rose and Contemporary Fiction. Oxford: Clarendon Press, 1994
7. Darlington J. Truth, death and memory in Christine Brooke- Rose's autobiographical writings// Routledge. 2018, vol 32, № 2, p. 205-223.
8. Stade G, Howard C. British writers. New York: Simon& Schuster Macmillan, 1997.
9. Christine B. R. The Middlemen, A Satire. London: Secker and Warburg, 1961.
10. Interview With Christine Brooke-Rose | PDF | Cognitive Science | Communication

Emiliya Aliyeva

Summary

**THE PROBLEM OF SEARCHING IDENTITY IN THE POST-WAR
INTELLECTUAL SOCIETY OF LONDON IN CHRISTINE BROOKE-ROSE'S
"THE LANGUAGES OF LOVE"**

The article examines the London intellectual society depicted in the novel "The Languages of Love" written by Christine Brooke-Rose in the early years of her creativity.

The research paper highlights the worldview of mankind in search of value after World War II, the events that necessitated it, and the stages of development of realism and the factors influencing its direction. The main idea of Christine Brooke-Rose's realistic novels and the issues raised are revealed through the references from the novel. The writer describes the impression which the war left on the British people, his or her outlook, and the struggle for personal identity.

As mentioned in the article, experiencing scientific research work and physical love, the protagonist finally finds eternal harmony in religion.

Эмилия Алиева

Резюме

**ПРОБЛЕМА ПОИСКА ИДЕНТИЧНОСТИ
В ПОСЛЕВОЕННОМ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОМ ОБЩЕСТВЕ ЛОНДОНА
В РОМАНЕ «ЯЗЫКИ ЛЮБВИ» КРИСТИНЫ БРУК-РОУЗ**

В статье рассматривается лондонское интеллектуальное общество, изображенное в романе «Языки любви», написанном Кристин Брук-Роуз в ранние годы ее творчества.

В исследовательской работе освещается мировоззрение человечества в поисках ценностей после окончания Второй мировой войны; события, которые обусловили это, а также этапы развития реализма и факторы, повлиявшие на его направление. Основная идея реалистических романов Кристин Брук Роуз и поднимаемые вопросы раскрываются с помощью отсылок к роману. Писательница описывает впечатление, которое война оставила на британском народе, его мировоззрение и борьбу за личную идентичность.

Как упоминается в статье, занимаясь научно-исследовательской работой и испытывая физическую любовь, главный герой наконец находит вечную гармонию в религии.

Rəyçi: dos. G.Hüseynli